

ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКОВОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

ASSESSMENT OF THE MANAGEMENT OF THE PROCESS FOR FORMING THE BENEFIT OF THE ECONOMIC ENTITY

УДК 338.24

Мартиненко В.П.

д.е.н., професор кафедри економіки і підприємництва
Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Кушик І.Л.

студентка
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті головну увагу приділено оцінці управління процесом формування прибутковості на підприємстві. Розглянуто фактори, які впливають на процес формування прибутковості, і визначено, що оцінку управління процесом формування прибутковості можна проводити за допомогою показників ефективності використання основних виробничих фондів, праці (трудова ресурсів), матеріальних ресурсів, оборотних фондів та показників рентабельності. Використання цієї методики оцінювання дасть змогу менеджерам досить оперативно виявити проблеми і недоліки в управлінні формуванням прибутку на підприємстві та своєчасно прийняти відповідні управлінські рішення щодо подальшої прибуткової діяльності суб'єкта господарювання.

Ключові слова: оцінка, управління, процес формування прибутку, підприємство, рентабельність, показники, діяльність.

В статье главное внимание уделено оценке управления процессом формирования доходности на предприятии. Рассмотрены факторы, влияющие на процесс формирования доходности, и определено, что оценку управления процессом формирования доходности можно проводить с помощью показателей эффективности использования основных производственных фондов, труда (трудова ресурса), материальных ресурсов, оборотных фондов и показателей рента-

бельности. Использование этой методики оценки позволит менеджерам достаточно оперативно выявить проблемы и недостатки в управлении формированием прибутку на предприятии и своевременно принять соответствующие управленческие решения относительно дальнейшей прибыльной деятельности предприятия.

Ключевые слова: оценка, управление, процесс формирования прибыли, предприятие, рентабельность, показатели, деятельность.

In the scientific article, the main attention is paid to the evaluation of the management of the process of profitability formation at the enterprise. The factors that influence the process of profitability formation are considered and it is determined that the evaluation of the management of the process of profitability formation can be carried out using indicators of the efficiency of the use of the main productive assets, labour (labour resources), material resources, circulating assets, and profitability indicators. The use of the evaluation methodology presented in the article will allow managers to quickly identify problems and disadvantages in managing the formation of profits at the enterprise and timely take appropriate management decisions regarding the further profitability of the entity.

Key words: estimation, management, profit making process, enterprise, profitability, indicators, activity.

Постановка проблеми. Функціонування суб'єктів господарювання в умовах розвитку ринкових відносин пов'язане з формуванням фінансових ресурсів. Ураховуючи різні аспекти фінансово-господарської діяльності підприємств, найважливішим є процес управління формуванням прибутку, який характеризує ефективність діяльності суб'єктів господарювання, визначає можливості фінансування науково-технічного і соціального розвитку в подальшому й є узагальнюючим показником діяльності підприємства.

Управління процесом формування прибутковості повинно бути спрямоване на максимізацію розміру позитивного фінансового результату через виконання комплексу завдань щодо забезпечення зростання обсягів його діяльності, ефективного управління витратами, підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, оптимізації складу та структури обігових коштів, підвищення продуктивності праці та системи управління суб'єктом господарювання.

Значна частина підприємств характеризується недосконалістю або навіть відсутністю чіткої системи управління процесом формування прибутку, що не дає змоги вирішувати проблеми виживання, забезпечення фінансової стабільності та підви-

щення рівня прибутковості в перспективі. Отже, на даному етапі розвитку економіки доцільним є вирішення питання щодо оцінювання ефективного управління процесом формування прибутку, використання результатів якого дасть змогу забезпечити достатній рівень матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу, підвищити якість продукції за рахунок залучення капіталовкладень у технологічне оновлення виробництва та введення інновацій, розширити обсяги діяльності, а також сприятиме посиленню конкурентної позиції на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато питань, що пов'язані з оцінкою формування прибутку підприємств, знайшли відображення зарубіжній і вітчизняній літературі. Зокрема, ці проблеми висвітлено в роботах І. Балабанова, Л. Бадалова, Г. Азгальдова, Г. Савицької, І. Бланка, М. Білик, А. Мазаракі, А. Поддєрьогіна, С. Покропівного та ін. Проте, незважаючи на численні дослідження, проблеми, пов'язані з оцінкою управління процесом формування прибутковості на підприємствах у нестійкому ринковому середовищі, потребують подальшого опрацювання.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні показників для проведення оцінки

управління процесом формування прибутковості на підприємстві в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Прибуток значно впливає на величину фінансових ресурсів держави, тому характеризує економічні та соціальні процеси, рівень фінансового забезпечення суспільного виробництва, темпи нагромадження. У ринкових умовах підприємство повинно прагнути до того обсягу прибутку, що давав би йому змогу не тільки міцно утримувати свої позиції на ринку, а й забезпечувати динамічний розвиток виробництва в умовах конкуренції, що в кінцевому підсумку потребує від керівництва підприємства мати довгострокову стратегію щодо управління прибутком.

Варто зазначити, що результат діяльності будь-якого суб'єкта господарювання залежить від ефективного управління процесом формування прибутку, яке передбачає аналіз фінансових результатів підприємства та планування обсягів прибутку в плановому періоді.

Оцінка управління процесом формування прибутковості підприємства показала, що воно залежить від низки факторів, які умовно можна розділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори не залежать від аспектів функціонування підприємства, а підприємство, зі свого боку, не може впливати на їх виникнення, проте докладає усіх зусиль для вчасного реагування на їх вплив та можливості нівелювання. До таких факторів можна віднести рівень економічного розвитку держави, рівень розвитку галузі, динаміку ВВП, рівень імпорту та експорту, правове забезпечення функціонування підприємств, рівень інфляції, наявну податкову систему в державі. Внутрішні фактори безпосередньо залежать від діяльності підприємства, до яких слід віднести діючий на підприємстві менеджмент, рівень кваліфікації працівників, маркетингову, цінову та асортиментну політику суб'єкта господарювання, обсяг випуску продукції, її якість.

Оцінка управління процесом формування прибутковості дає змогу визначити такі завдання, як [1]:

- забезпечення максимізації розміру прибутку, що формується, який відповідає ресурсному потенціалу суб'єкта господарювання та ринковій кон'юктурі;
- забезпечення оптимальної пропорційності між рівнем прибутку та допустимим рівнем ризику;
- забезпечення високої якості прибутку;
- забезпечення постійного збільшення ринкової вартості підприємства;
- підтримка конкурентоспроможності в довгостроковому періоді;
- підтримка інвестиційної привабливості.

Дослідження управління процесом формування прибутковості на підприємстві передбачає визначення передусім джерел формування при-

бутку. Основними джерелами формування прибутку є:

- прибуток від операційної діяльності;
- прибуток від фінансової діяльності;
- прибуток від інвестиційної діяльності.

Оскільки операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, яка пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції, забезпечує основну частку доходу й є головною метою створення підприємства, на нашу думку, оцінка управління процесом формування прибутковості суб'єкта господарювання має бути спрямована саме на управління процесом формування прибутку від операційної діяльності.

Для оцінки ефективності управління процесом формування прибутку від операційної діяльності можна виділити такі групи показників, як:

- ефективність використання основних виробничих фондів;
- ефективність використання праці (трудових ресурсів);
- ефективність використання матеріальних ресурсів;
- ефективність використання оборотних фондів.

Основні виробничі фонди, що беруть участь у процесі виробництва, піддаються фізичному та моральному зносу і, як наслідок, знижуються їх експлуатаційні можливості. Стан і використання основних виробничих фондів є важливими умовами, факторами забезпечення нормальних умов процесу виробництва та підвищення його ефективності, тому на підприємствах велике значення мають проведення систематичної оцінки стану основних фондів й аналіз ефективності їх використання. Серед основних показників оцінки ефективності використання основних виробничих фондів можна виділити фондвіддачу, фондомісткість та рентабельність основних фондів [3].

Для підвищення ефективності функціонування будь-якого підприємства велике значення мають і трудові ресурси. У процесі дослідження трудових ресурсів необхідно оцінити продуктивності праці на підприємстві, трудомісткість продукції, забезпеченість підприємства трудовими ресурсами.

Ефективність використання матеріальних ресурсів оцінюється за допомогою показників матеріаломісткості та матеріаловіддачі.

Рівень організації матеріально-технічного постачання безпосередньо впливає на виробничу діяльність підприємства, тому під час аналізу випуску продукції дається оцінка постачання матеріалами та комплектуючими виробами, визначаються вплив матеріально-технічного постачання на обсяг реалізації продукції протягом аналізованого періоду та ритмічність роботи підприємства [4].

Аналіз забезпеченості та ефективності матеріальних ресурсів повинен бути спрямований на

Таблиця 1

Основні показники оцінки управління процесом формування прибутковості

Показник	Формула розрахунку	Характеристика
1	2	3
<i>Показники ефективності використання основних виробничих фондів</i>		
Фондовіддача	$F_v = \frac{Q}{\Phi_{CP}}$ де Q – обсяг продукції; Ф _{ср} – середньорічна вартість основних виробничих фондів.	Характеризує обсяг виробленої підприємством продукції у вартісних вимірниках одиницею основних виробничих фондів.
Фондомісткість	$F_m = \frac{\Phi_{CP}}{Q}$ де Q – обсяг продукції; Ф _{ср} – середньорічна вартість основних виробничих фондів.	Показує частку вартості основних фондів, що припадає на кожну гривню продукції, що випускається.
Рентабельність основних фондів	$P = \frac{\Pi}{OЗ} \times 100\%$ де Π – річний прибуток підприємства; ОЗ – середньорічна вартість основних засобів.	Вказує на частку прибутку підприємства, отриманого за рік, від вартості основних засобів.
<i>Показники ефективності використання праці (трудових ресурсів)</i>		
Продуктивність праці	$\Pi = \frac{T\Pi}{Ч}$ де ТΠ – обсяг товарної продукції, тис. грн.; Ч – чисельність промислово-виробничого персоналу, осіб.	Характеризує ефективність, витрат праці й визначається кількістю продукції, виробленої в одиницю робочого часу, або витратами праці на одиницю виробленої продукції (виконаних робіт).
Трудомісткість продукції	$T_p = \frac{T}{Q}$ де Q – обсяг виробленої продукції; Т – затрати робочого часу.	Характеризує затрати часу на одиницю продукції (тобто зворотна величина виробітку).
Абсолютна та відносна забезпеченість підприємства робітниками	АЗр = ФЧр – ПЧр, де ФЧр – фактична чисельність робітників; ПЧр – планова чисельність робітників; ВЗр = ФЧр/ПЧр × % в. п., де % в. п – процент виконання плану випуску продукції.	Характеризує забезпеченість підприємства трудовими ресурсами
<i>Показники ефективності використання матеріальних ресурсів</i>		
Матеріаломісткість продукції	$M_m = \frac{M}{Q}$ де М – величина матеріальних витрат на загальний випуск товарної (валової, чистої) продукції; Q – обсяг виготовленої продукції.	Характеризує вартість витрат матеріальних ресурсів на одиницю виробленої продукції.
Матеріаловіддача	$M_m = \frac{Q}{M}$ де М – величина матеріальних витрат на загальний випуск продукції; Q – обсяг виготовленої продукції.	Характеризує ефективність використаних предметів праці, тобто показує, скільки вироблено продукції з одиниці витрачених матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, електроенергії та ін.).
<i>Показники ефективності використання обігових фондів</i>		
Коефіцієнт обіговості обігових коштів	$K_{об} = \frac{P}{OK}$ де P – вартість реалізованої продукції, грн.; ОК – середній залишок обігових коштів, грн.	Вимірює ефективність використання обігових активів підприємства (грошових коштів, запасів товарів, виробничих запасів, дебіторської заборгованості).
Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості	$K_{o.д.з.} = \frac{ЧВ}{ДЗ}$ де ЧВ – чиста виручка, ДЗ – середньорічна вартість дебіторської заборгованості.	Показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством.

1	2	3
Коефіцієнт обіговості матеріальних запасів	$K_{o.m.z.} = \frac{C/v}{BЗ},$ де C/v – собівартість реалізованої продукції; BЗ – середньорічна вартість виробничих запасів.	Показує число оборотів матеріальних запасів підприємства. Зниження цього показника свідчить про збільшення запасів, незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію.
Тривалість обігу дебіторської заборгованості	$T_{o.d.z.} = \frac{365 \text{ днів}}{K_{o.d.z.}}$	Показує середній період погашення дебіторської заборгованості підприємства.
Показник відносного вивільнення обігових коштів	$OK_{BT} = \frac{B_p}{D} \times (T_1 - T_0),$ де OKвт – сума вивільнених обігових коштів, грн.; Bp – обсяг реалізованої продукції за розрахунковий період, грн.; T0 і T1 – тривалість обігу відповідно в попередньому та розрахунковому періодах, днів. D – дні періоду.	Відносне вивільнення обігових коштів з обігу відображає стабільність або зростання обігових коштів за зростання обсягів реалізації продукції. При цьому темпи зростання обсягів реалізації продукції випереджають темпи зростання залишків обігових коштів.

Джерело: складено за даними [5]

Таблиця 2

Основні показники рентабельності

Показники	Формула розрахунку	Характеристика
Коефіцієнт рентабельності активів	$K_{p.a.} = \frac{ЧП}{A},$ де ЧП – чистий прибуток; A – середня величина активів підприємства.	Характеризує рівень прибутковості, який створюється всіма активами підприємства, що перебувають у його розпорядженні.
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$K_{p.вк.} = \frac{ЧП}{BK},$ де ЧП – чистий прибуток підприємства; BK – середня величина власного капіталу.	Характеризує рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного у підприємство, й є показником інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання.
Коефіцієнт рентабельності діяльності	$K_{p.d.} = \frac{ЧП}{ЧВ},$ де ЧП – чистий прибуток; ЧВ – чиста виручка.	Характеризує ефективність господарської діяльності підприємства.
Коефіцієнт рентабельності продажів	$K_{p.p.} = \frac{П}{BП},$ де П – прибуток від реалізації продукції; B – виручка від реалізації.	Показує, яка питома вага прибутку в загальній сумі виручки від реалізації.
Коефіцієнт рентабельності продукції	$K_{p.p.} = \frac{П}{C},$ де П – прибуток від реалізації продукції; C – собівартість реалізованої продукції.	Характеризує доходність від реалізації і показує, на скільки гривень потрібно реалізувати готової продукції, щоб отримати 1 грн. прибутку.

Джерело: складено за даними [8]

обґрунтування планів їх економії та дотримання норм їх витрати, на визначення внутрішньовиробничих резервів зниження матеріаломісткості виробництва, економії матеріальних витрат і збільшення за рахунок цього виконання реалізації продукції та виконання обсягів робіт. Під матеріальними ресурсами розуміються різні речові елементи виробництва, що використовуються як предмети праці у виробничому процесі та іншій діяльності.

Ефективність використання обігових коштів на підприємстві характеризується швидкістю їх обігу (обіговістю). Чим менше обігові кошти затримуються на окремих стадіях, тим швидше завершується їхній кругообіг. Показники, що характеризують швидкість обіговості обігових коштів, і є показниками ефективності їхнього використання.

У табл. 1 розглянуто ці групи показників і наведено формули розрахунку.

Таким чином, за збільшення значення вищезазначених показників ми можемо говорити про високий рівень управління процесом формування прибутковості.

Під час управління процесом формування прибутку підприємства велике значення мають також показниками рентабельності. Вони демонструють ефективність підприємницької діяльності, оскільки їх величина показує співвідношення між наявними та використаними фінансовими ресурсами [6]. Показники рентабельності використовуються під час вибору варіантів формування асортименту та структури продукції, у ціноутворенні, інвестиційній політиці. Вони показують величину прибутку, одержану на одиницю ресурсу, витрат, активу [7].

Рентабельність є показником, що комплексно характеризує ефективність діяльності підприємства. За його допомоги можна оцінити ефективність управління підприємством, оскільки отримання високого прибутку і достатнього рівня прибутковості багато в чому залежить від правильності і раціональності прийнятих управлінських рішень, тому рентабельність можна розглядати як один із критеріїв якості управління. За значенням рівня рентабельності можна оцінити довгострокове благополуччя підприємства, тобто здатність підприємства отримувати достатній прибуток та інвестиції.

Формули розрахунку та характеристику даних коефіцієнтів представлено в табл. 2.

Джерелом інформації для аналізу рентабельності підприємства є форми фінансової звітності, а саме: форма № 1 «Баланс підприємства»; форма № 2 «Звіт про фінансові результати»; форма № 5 «Звіт про затрати на виробництво» [8].

Аналіз рівня рентабельності виробництва продукції допомагає виявити питання поліпшення структури виробництва на підприємстві, його спеціалізації, територіального розміщення, визначити ефективність виробництва тієї чи іншої продукції.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, управління процесом формування прибутковості має велике значення в діяльності суб'єкта господарювання, оскільки в сучасних умовах від ефективності даного процесу залежать результативність діяльності підприємства і фінансова незалежність. Використання представленої у цій статті системи визначених показників дасть змогу менеджерам досить оперативно виявити проблеми і недоліки в управлінні формуванням прибутку на підприємстві та своєчасно прийняти відповідні управлінські рішення стосовно подальшої прибуткової діяльності суб'єкта господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білик М.Д., Білик Т.О. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування: монографія. К.: ПанТот, 2012. 280 с.
2. Економіка підприємства / Г.В. Черевко, Н.Ф. Горбонос, А.О. Павленчик. К.: Знання, 2010. 463 с.
3. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб.; 2-е вид., стер. К.: Знання, КОО, 2001. 378 с.
4. Рентабельність як основний показник оцінки діяльності підприємства / І.А. Бержанір, Ю.В. Улянич, Н.І. Гвоздей. Вісник ХНДАУ. 2015. № 1. С. 261–265.
5. Довбня С.Б., Пендик О.Г. Методичні особливості показників рентабельності та розробка їх класифікації. Молодий вчений. 2014. № 5. С. 94–97.
6. Зінченко О.А. Визначення показників рентабельності на основі величини якості прибутку. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2009. № 28. С. 150–155.
7. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств. К.: КНЕУ, 2004. 365 с.
8. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика; 2-е вид. К.: Центр навчальної літератури, 2011. 398 с.

REFERENCES:

1. Bilyk M. D. (2012) Finansovi rezultaty diialnosti malykh pidpriemstv: otsinka ta prohnouzuvannia: monohrafiia [Financial results of small businesses: estimation and forecasting: monograph]. Kyiv: Ltd "PanTot"
2. Cherevko H. V., Horbonos N. F., Pavlenchuk A. O. (2010) Ekonomika pidpriemstva [Business economics]. Kyiv: Znannia (in Ukrainian)
3. Korobov M. Ya. (2001) Finansovo-ekonomichniy analiz diialnosti pidpriemstv [Financial and economic analysis of enterprises]. Kyiv: Znannia
4. Berzhanir I.A., Berzhanir I.A., Ulianych Yu.V., Hvozdiei N.I. (2015) Rentabelnist yak osnovnyi pokaznyk otsinky diialnosti pidpriemstva [Profitability as the main indicator of enterprise performance evaluation]. Proceedings of the Visnyk KhNDAU, pp 261–265.
5. Dovbnia S.B., Pendyk O.H. (2014) Metodychni osoblyvosti pokaznykiv rentabelnosti ta rozrobka yikh klasyfikatsii [Methodical features of indicators of profitability and development of their classification]. Proceedings of the Molodyi vchenyi, pp 94–97.
6. Zinchenko O.A. (2009) Vyznachennia pokaznykiv rentabelnosti na osnovi velychyny yakosti prybutku [Determination of profitability indicators based on the quality of profit]. Proceedings of the Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. № 28., pp 150–155.
7. Lakhtionova L.A. (2004) Finansovyi analiz silskohospodarskykh pidpriemstv [Financial analysis of agricultural enterprises]. Kyiv: KNEU.
8. Bazylincka O.Ia. (2011) Finansovyi analiz: teoriia ta praktyka [Financial Analysis: Theory and Practice]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury.

Martynenko V.P.

Doctor of Economic Sciences,
Professor at Department of Economics and Business
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Kushyk I.L.

Graduate Student,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

ASSESSMENT OF THE MANAGEMENT OF THE PROCESS FOR FORMING THE BENEFIT OF THE ECONOMIC ENTITY

In the article, the main attention is paid to the evaluation of the management of the process of profitability formation at the enterprise. The management of the profit generation process consists in analysing the company's profit in the pre-planning period and planning the volumes and optimal composition of the profit generation in the planned period.

The factors influencing the estimation of the management of the process of formation of profitability are considered. Management of the process of generating the profitability of an enterprise is dependent on a number of factors that can be conventionally divided into external and internal ones. External factors do not depend on aspects of the functioning of the enterprise, and the company, for its part, cannot influence their occurrence but makes every effort to respond in a timely manner to their influence and the possibilities of its levelling. These factors include the level of economic development of the state, the level of industrial development, GDP dynamics, the level of import and export, the legal framework for the functioning of enterprises, the level of inflation, the current tax system in the state. Internal factors directly depend on the activity of the enterprise, which should include the current management in the enterprise, the level of skills of employees, marketing, price and assortment policies of the subject of economic activity, the volume of production, its quality.

It is determined that the evaluation of the management of the process of profitability formation can be carried out using indicators of the efficiency of the use of basic productive assets, indicators of the efficiency of labour use (labour resources), indicators of the efficiency of the use of material resources, as well as indicators of the efficiency of the use of working capital. The analysis of the profitability indicators allows determining the efficiency of entrepreneurial activity because their value shows the correlation between available and used financial resources.